VOJENSKÁ HISTÓRIA

ČASOPIS
PRE VOJENSKÚ HISTÓRIU
MÚZEJNÍCTVO
A ARCHÍVNICTVO

ROČNÍK 19

4/2015

VOJENSKÁ HISTÓRIA

Časopis
pre vojenskú históriu
múzejníctvo
a archívnictvo

4/2015

VYDÁVA VOJENSKÝ HISTORICKÝ ÚSTAV V BRATISLAVE

© Vojenský historický ústav, Bratislava 2015

www. vhu.sk

Všetky práva vyhradené. Žiadna časť publikovaného časopisu nesmie byť reprodukovaná alebo použitá a šírená v akejkoľvek forme a akýmikoľvek prostriedkami, elektronicky alebo mechanicky, vrátane kopírovania, digitalizácie alebo uchovávaná v akýchkoľvek informačných pamätiach, databázach a informačných pamätiach, databázach a informačných systémoch bez predchádzajúceho písomného súhlasu Vojenského historického ústavu a autorov.

Príspevky vyjadrujú názory autorov a nemusia byť totožné so stanoviskom vydavateľa a redakcie.

OBSAH

Štúdie

MEŠKO, Marek: Byzantská armáda a loďstvo v 11. storočí pred nástupom dynastie Komnénovcov (1081). 6
HALLON, Ľudovít: Slovensko-nemecké projekty strategických cestných ťahov na Slovensku v rokoch 1939 – 1941. 37
KOZOLKA, Jaroslav: Vysoká vojenná škola 1940 – 1945. II. časť. 67
MASKALÍK, Alex: Vznik tzv. slovenskej otázky v čs. armáde a základné východiská jej riešenia. 84

Rozhľady

HRUBOŇ, Anton: Viedenské arbitráže ako determinanty politických režimov na Slovensku a v Rumunsku v období druhej svetovej vojny (pokus o analýzu paralel a špecifík). 94

Dokumenty a materiály

ZAŤKOVÁ, Jana: Vypálenie Zborova v roku 1915 v archívnych dokumentoch. 109
VOLÁRIK, Ľudovít: Vojenská nemocnica v Ružomberku v rokoch 1914 – 1945. 120
ŠUMICHRAST, Peter: Študijný pobyt slovenských letcov v leteckej škole nemeckej Luftwaffe v Briegu (1940). 153

Recenzie

ARTIZOV, A. N. (a kol. redaktorov, zostavovateľov a prekladateľov): *Češsko-slovackij (čechoslovackij) vojennyj korpus. 1914 – 1917 gg. Dokumenty i materialy.* (F. Vrábel) 165
PURDEK, Imrich: *Československá a slovenská vojenská symbolika v priesečníku heraldiky, faleristiky a vexilológie (1914 – 1945)*. (P. Šumichrast) 169
LALUHA, Ivan a kol.: *Alexander Dubček. Jeho doba a súčasnosť*. (J. Chovanec) 171

Anotácie, glosy 174

Kronika 180

ROZHĽADY

VIEDENSKÉ ARBITRÁŽE AKO DETERMINANTY POLITICKÝCH REŽIMOV NA SLOVENSKU A V RUMUNSKU V OBDOBÍ DRUHEJ SVETOVEJ VOJNY (POKUS O ANALÝZU PARALEL A ŠPECIFÍK)

ANTON **HRUBOŇ**

HRUBOŇ, A.: Vienna Arbitrations as the Determinants of Political Regimes in Slovakia and Romania during the World War 2. Vojenská história, 4, 19, 2015, pp 94-108, Bratislava.
Author of the study attempts to comparatively interpret several determinants of the political regime development in Slovakia and Romania in the period starting from 1938. In particular, he monitors how the domestic and foreign policy development in both countries was influenced by ultimate decisions of the Vienna arbitrations of November 1938 or August 1940. The common denominator here was the fact that both countries have lost a relatively large share of their integral territory (as a result of German pressure), in particular in favour of Hungary. In terms of heuristics, the paper is based on specialized literature of both domestic and foreign origin, in which the author is well oriented. The author correctly proves that the Vienna arbitrations had significantly determined the functioning of the existing regimes in both countries. Whereas the Ludak regime establishing in Slovakia (under the Hlinka's Slovak People's Party) was not harmed by the decision of the 1st Vienna Arbitration at all, in Romania the decision of the 2nd Vienna Arbitration of August 1940 caused the fall of the government and establishment of even stricter dictatorship with National Socialist features.
Military History. Slovakia, Romania. World War 2. Vienna Arbitrations.

Slovenská republika a Rumunské kráľovstvo neboli v rokoch druhej svetovej vojny geograficky v susedskom vzťahu, no napriek tomu mali k sebe po mnohých stránkach blízko. Vzájomná spolupráca, rozvíjaná najmä v oblastiach kultúry a hospodárstva, nevychádzali iba z aktuálneho geopolitického rozloženia, ale mali svoje hlbšie historické a mentálne korene.

Slovensko-rumunské vzťahy po nadviazaní oficiálnych diplomatických stykov dňa 18. augusta 1939[1] na oficiálnej medzištátnej úrovni posilňovalo vedomie spoločnej, tzv. útrpnej

[1] Určitou zaujímavosťou je, že Rumunsko diplomaticky uznalo Slovenskú republiku ako vôbec posledný štát pred vypuknutím druhej svetovej vojny. PETRUF, Pavol. *Zahraničná politika Slovenskej republiky 1939 – 1945*. Bratislava : Historický ústav SAV, 2011, s. 214. ISBN 978-80-89396-15-3. K slovensko-rumunským vzťahom vo vojnovom období detailnejšie pozri BAUEROVÁ, Jana.

minulosti spojenej so spoločným bojom za národnostné práva a vo vojnovom období predovšetkým kresťanská tradícia, antikomunizmus a prináležitosť k Paktu Osi.[2] Významným činiteľom, ktorý popri tradične dobrých vzťahoch z minulosti stmeľoval slovensko-rumunskú kooperáciu, bol tzv. maďarský faktor.

Zahraničná politika Maďarska, od polovice 30. rokov systematicky sledujúca revíziu trianonských hraníc,[3] postupne artikulovala svoje územné požiadavky tak voči Slovensku (Československu), ako aj voči Rumunsku. Politika revízie mala v praxi omnoho širší než len zahraničnopolitický a geografický dopad. Jej ofenzívnosť sekundárne ovplyvňovala aj vnútornú politiku a charakter režimov v štátoch susediacich s Maďarskom, či už išlo o národnostnú politiku, alebo obsahovú stránku štátnej doktríny a ideológie. Tieto aspekty tvorili v prípade oboch analyzovaných krajín formatívnu črtu ich režimov a dynamiky, ktorou prešli.

Politické režimy[4], pôsobiace na Slovensku a v Rumunsku počas vojnových rokov, sa vo svojich hlavných rysoch etablovali temer v rovnakom období a za podobných okolností. Autokraticky vládnuci kráľ Karol II. zrušil ústavu, obmedzil parlamentnú demokraciu a tradičnú stranícku štruktúru typickú pre parlamentné demokracie nahradil Frontom národnej obrody (*Frontul Renaşterii Naţionale*) vo februári 1938.[5] Na Slovensku došlo k pozvoľnému zániku parlamentnej demokracie len o pár mesiacov neskôr, postupne od októbra 1938, kedy boli všetky pravicové a stredopravicové politické strany prinútené pod nátlakom vstúpiť do štruktúr Hlinkovej slovenskej ľudovej strany – Strany slovenskej národnej jednoty (HSĽS-SSNJ). HSĽS-SSNJ sa stala akýmsi ekvivalentom rumunského Frontu národnej obrody, pričom treba jednoznačne podotknúť, že akákoľvek pôsobnosť slovenských strán mimo tohto politického subjektu bola vylúčená.[6] Z hľadiska politologickej klasifikácie možno oba režimy v ich počiatočnej vývojovej fáze zaradiť do škály autoritatívnych režimov s otvorenou perspektívou ich mutácie v závislosti od aktuálnych geopolitických trendov.

Významným, hoci častokrát prehliadaným stimulom modifikácie ich charakteru a vývojových tendencií, bol vonkajší činiteľ. Slovensko ani Rumunsko v kontexte geopolitiky rozhodne nepatrili medzi hráčov „prvej ligy“ a vo svojich moderných dejinách, zjednodušene povedané, viac prijímali verdikty mocností, než ich sami určovali. Do tohto rámca jed-

---

Slovensko a Rumunsko v rokoch 1939 – 1944. Trnava : Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave – Krakov : Spolok Slovákov v Poľsku, 2014, 250 s. ISBN 978-83-7490-763-7.

2 PETRUF, ref. 1, s. 219.

3 HETÉNYI, Martin. *Slovensko-maďarské pomedzie v rokoch 1938 – 1945.* Nitra : FF UKF, 2008, s. 13. ISBN 978-83-7490-763-7. V oficiálnych diplomatických dokumentoch maďarská vláda a maďarské diplomatické zastupiteľstvá hovorili o domáhaní sa legitímneho práva národa na sebaurčenie.

4 Pod pojmom *režim* budem v príspevku chápať normatívny subsystém politického systému, ktorý zahŕňa všetky princípy, pravidlá a autority politického diania, ich interakciu a proces ich fungovania. CABADA, Ladislav – KUBÁT, Michal et al. *Úvod do studia politické vědy.* Praha : Eurolex Bohemia, 2002, s. 200-201. ISBN 80-86432-41-6.

5 LEE, Stephen J. *Európske diktatúry 1919 – 1945.* Bratislava : Kalligram, 2015, s. 405. ISBN 978-80-8101-881-7.

6 V decembri 1938 prinútili predstavitelia HSĽS pod hrozbou pozastavenia činnosti vliať sa do štruktúr HSĽS-SSNJ aj poslednú vzdorujúcu Slovenskú národnú stranu. LETZ, Róbert. Hlinkova slovenská ľudová strana (Pokus o syntetický pohľad). In LETZ, Róbert – MULÍK, Peter – BARTLOVÁ, Alena (ed.). *Slovenská ľudová strana v dejinách 1905 – 1945.* Martin : Matica slovenská, 2006, s. 67. ISBN 80-7090-827-0.

noznačne spadajú aj okolnosti, priebeh a výsledky dvoch medzinárodných arbitráží, známych podľa miesta ich konania ako viedenské, ktoré obe krajiny podstatne poznačili.

Prvá Viedenská arbitráž, ako akt prepojený pupočnou šnúrou s klauzulami Mníchovskej dohody, zastihla slovenskú politickú reprezentáciu v štádiu nepripravenosti a diplomatickej neskúsenosti; v čase, keď si vedenie HSĽS, resp. HSĽS-SSNJ ešte len upevňovalo pozíciu hegemóna na domácej scéne. Arbitrážny debakel, v dôsledku ktorého Slovenská krajina ako autonómny subjekt v rámci česko-slovenského štátu stratila približne pätinu svojho územia v prospech Maďarska, tak mohol byť pred verejnosťou prezentovaný ako tragický následok „českej" zahraničnej politiky, od ktorej sa Tisova autonómna vláda rázne dištancovala. Zbavovanie sa spoluzodpovednosti za arbitrážny neúspech naberalo v argumentačnej tónine slovenskej vlády niekedy až kabaretný podtón. Slovenský premiér Jozef Tiso vo svojom večernom prejave z 2. novembra 1938 sumarizoval: *„Zodpovednosť za to padá predovšetkým na tých politikov, ktorí za posledných 20 rokov rozhodovali bez našej účasti a vôle o našom národe… Preto náš národ, i keď nie vlastnou vinou… dostal sa do položenia, v ktorom rozhodovalo sa o ňom ako o porazenom nepriateľovi. A teda proti nemu, často i v rozpore s princípom etnickým."*[7]

Arbitrážny rozsudok integritu novoetablovanej moci na Slovensku, paradoxne, nijako neoslabil. Skôr naopak. Obraz Maďarska ako neprajnej entity, ktorej zámerom je Slovensku a Slovákom iba škodiť, sa stal doslova chrbtovou kosťou ideového sveta ľudáckeho režimu a jeho príbehu národných dejín a premietol sa i do vývojových premien čerstvo zrodeného režimu.[8] Slovenskej vláde arbitrážny verdikt poslúžil ako nepriama zámienka realizácie tzv. „očistnej" politiky voči menšinám žijúcim na Slovensku. Ako už bolo spomenuté, vláda výsledky arbitráže primárne pripísala na konto ústredného kabinetu, resp. Čechov, a teda nepriamo i českej menšiny na Slovensku, ktorú paušálne nálepkovala ako ortodoxných prívržencov centrálnej vlády a nositeľov „masarykovsko-benešovského ducha". Zatiaľ čo česká menšina, obviňovaná z nepriateľstva voči Slovensku, na mocenské rozhodnutie nemecko-talianskej komisie bytostne nedoplatila, o židovskej minorite to už vonkoncom nemožno tvrdiť. Na základe demonštrácie niekoľkých stoviek Židov pred bratislavským hotelom Carlton za pripojenie slovenských území k Maďarsku z 1. novembra 1938 sa slovenská vláda rozhodla Židov kolektívne potrestať vysťahovaním nemajetných Židov a Židov s cudzou štátnou príslušnosťou na územie pripadnuvšie po arbitráži Maďarsku.[9] Akcia vysťahovania 7 tisíc príslušníkov tejto menšiny do slovensko-maďarského po-

---

[7] FABRICIUS, Miroslav – HRADSKÁ, Katarína (ed.). *Jozef Tiso. Prejavy a články (1938 – 1944). Zv. II.* Bratislava : Historický ústav SAV, AEP, 2007, dok. č. 14, s. 25. ISBN 80-88880-46-7. Prvá Viedenská arbitráž pritom vonkoncom maďarskú vládnu garnitúru plne neuspokojovala. Vodca maďarskej menšiny na Slovensku gróf János Esterházy na jej margo kriticky skonštatoval, že už komárňanské rokovania *„boli nešťastím* [a] *pri istej dávke trpezlivosti by sa bolo dalo veľa získať… Kánya však konal mimoriadne nemotorne a úplne nesamostatne. Premiér Imrédy mu čochvíľa telefonoval, prikazoval mu prerušiť rokovania, čo v konečnom dôsledku viedlo k tak nevýhodnej Viedenskej arbitráži."* SEGEŠ, Dušan – HERTEL, Maroš – BYSTRICKÝ, Valerián (ed.). *Slovensko a slovenská otázka v poľských a maďarských diplomatických dokumentoch v rokoch 1938 – 1939.* Bratislava : Pro Historia, 2012, dok. 204, s. 444. ISBN 978-80-971247-1-7.

[8] PETRUF, ref. 1, s. 79.

[9] KAMENEC, Ivan. *Po stopách tragédie.* Bratislava : Archa, 1991, s. 24-29. ISBN 80-7115-015-0. Pozri tiež SCHVARC, Michal – HOLÁK, Martin – SCHRIFFL, David (ed.). *„Tretia ríša" a vznik Slovenského štátu. Dokumenty I.* Bratislava : Ústav pamäti národa – SNM – Múzeum kultúry karpat-

medzia (nakoniec zastavená), akt *„vybíjania hnevu a frustrácie“*[10], bola prvým z reťaze protižidovských opatrení.[11]

Politická prax ľudáckeho režimu bola tak už vo svojej zárodočnej fáze, pragmaticky zužitkujúc arbitrážnu úpravu slovensko-maďarskej hranice považovanej všeobecne za krivdu, okupáciu a návrat maďarskej poroby,[12] formovaná v duchu hesla „Za nás a proti všetkým“[13]. Dôsledky rozhodnutia z Belvederského paláca zradikalizovali vnútornú politiku slovenskej vlády, ako aj slovenskú verejnosť. Vďaka volaniam po zjednotení národa a živeniu atmosféry permanentného strachu ľudáci nenarazili pri presadzovaní tejto línie na žiaden výraznejší odpor. Práve prvá Viedenská arbitráž vyznačila kontúry budúcej národnostnej politiky slovenského štátu, a to najmä vo vzťahu k menšinám a vo vzťahu k Maďarsku na bilaterálnej diplomatickej úrovni.[14] Základným cieľom slovenskej zahraničnej politiky sa po roku 1939 stala myšlienka „revízie revízie“.[15] Slovenská vládna reprezentácia vzhľadom na jej úsilie nezostať na medzinárodnom poli osihotená, arbitráž formálne rešpektovala, no dlhodobo sa

ských Nemcov, 2008, dok. 106, s. 317. ISBN 978-80-89335-02-2.

[10] BAKA, Igor. *Politický systém a režim Slovenskej republiky v rokoch 1939 – 1940*. Bratislava : Vojenský historický ústav, 2010, s. 22. ISBN 978-809-69375-9-2.

[11] Mimochodom, násilná fluktuácia Židov prebiehala aj opačným smerom. Maďarské orgány začali bezprostredne po prvej Viedenskej arbitráži vyháňať židovské obyvateľstvo Podkarpatskej Rusi do oblastí, ktoré zostali Česko-Slovensku. Toto opatrenie najviac pocítili tzv. haličskí Židia (Židia prisťahovaní z oblasti Haliče). ŠVORC, Peter. *Zakletá zem. Podkarpatská Rus 1918 – 1946*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2007, s. 182-183. ISBN 978-80-7106-754-2.

[12] MICHELA, Miroslav. Národné ujmy ako naratívna konštanta: k oficiálnym reprezentáciám Trianonu a prvej Viedenskej arbitráže v prvej polovici 20. storočia. In *Dvě století nacionalismu.* Praha : Masarykův ústav a Archiv AV ČR – Filozofická fakulta UK, 2014, s. 279. ISBN 978-80-87782-35-4.

[13] KUBÁTOVÁ, Hana. *Nepokradeš! Nálady a postoje slovenské společnosti k židovské otázce, 1938 – 1945.* Praha : Academia, 2013, s. 75. ISBN 978-80-200-2230-1.

[14] Bývalý zástupca poľského konzula v Bratislave Zbigniew Jakubski (vo funkcii 1933 – 1937) vo svojej správe z 23. 11. 1939 explicitne napísal, že *„hybnou silou národného a politického života Slovákov je nenávisť k Maďarom“*. SEGEŠ, HERTEL, BYSTRICKÝ, ref. 7, dok. 270, s. 547. J. Esterházy ako osoba štylizujúca sa do pozície zmierovateľa medzi Maďarmi a Slovákmi navrhoval tesne po arbitráži protimaďarské nálady otupiť zdanlivo výhodne vyzerajúcim „obchodom“ – odstúpiť Slovensku približne 1 000 km^2 maďarského územia výmenou za ekonomickú spoluprácu, čím by Budapešť svojho severného suseda bližšie pripútala k sebe. Tamže, dok. 204, s. 443.

[15] Na tomto mieste treba doplniť, že otázka slovensko-maďarskej hranice nebola napriek oficiálnym nemeckým garanciám prvou Viedenskou arbitrážou definitívne uzavretá. Maďarsko získalo ďalších 74 východoslovenských obcí s približne 40 tisíc obyvateľmi v dôsledku tzv. Malej vojny z marca 1939. K jej priebehu pozri CSÉFALVAY, František. Maďarsko-slovenský ozbrojený konflikt v marci 1939. In ŠTEFANSKÝ, Michal – PURDEK, Imrich (ed.). *Slovensko vo vojnách a v konfliktoch v 20. storočí*. Bratislava : Vojenský historický ústav, 2003, s. 117-126. Ako uvádza historik Martin Lacko, maďarský útok na Slovensko v očiach slovenskej verejnosti ešte väčšmi umocnil obraz Maďarska ako úhlavného nepriateľa Slovenska a Slovákov. Maďarská vojenská agresia v marci 1939 vyvolala doslova vlnu pronárodného entuziazmu, keď sa do ešte len tvoriacej sa armády hlásili na obranu slovenského územia tisícky dobrovoľníkov. LACKO, Martin. Maďarský vpád na Slovensko v marci 1939 a jeho ohlas. In MITÁČ, J. (ed.). *Juh Slovenska po Viedenskej arbitráži.* Bratislava : Ústav pamäti národa, 2011, s. 200-216. ISBN 978-80-89335-45-9. Vedľajším produktom konfliktu z hľadiska režimu bolo utvrdenie verejnosti v správnosti ním kultivovaných téz nahliadania na slovensko-maďarský problém.

snažila o jej anulovanie alebo prinajmenšom korektúry.[16] Stále prítomný strach z maďarského iredentizmu[17] zákonite viedol k nabaľovaniu a inštrumentalizovaniu nových mýtotvorných aspektov v režimovom dejinnom príbehu, akým bola napríklad idea svätoplukovskej koruny, propagovaná hlavným ideológom HSĽS Štefanom Polakovičom.[18] Tento historický mýtus, na ktorom mal byť podľa Š. Polakoviča postavený fundament národného povedomia Slovákov, tvorila téza, proklamujúca, že Slováci sú starobylým národom s vlastnou historickou štátnosťou (Svätoplukovou Veľkomoravskou ríšou = „Veľkoslovenským kráľovstvom"), staršou než uhorský a český štát, v dôsledku čoho Maďari ani Česi nemajú žiaden nárok na správu územia Slovenska alebo jeho časti.[19] Polakovičova nacionálno-romantická argumentácia našla podporu aj u niektorých rešpektovaných slovenských vedcov. Významný jazykovedec prof. Ján Stanislav v súlade s ňou v jednom z článkov tvrdil, že *„novodobé Slovensko je len malým zvyškom starého veľkého Slovenska, ktoré sa rozprestieralo po väčšej časti Dunajskej kotliny"*.[20] Historik a tvorca ľudáckej koncepcie národných dejín František Hrušovský v jubilejnom zborníku k 10. výročiu v tom čase už nejestvujúcej Slovenskej republiky zdôraznil „krížovú cestu" slovenskej štátnosti, ktorou podľa neho štát v období rokov 1938/1939 – 1945 prešiel: „[Slovenský štát] *zniesol všetky búrky a pohromy, všetku biedu a ťažkosti, všetky krivdy a poníženia, lebo veril v svoju životnú silu…"*[21]

Práve posledná časť Hrušovského vety bola v poarbitrážnom diskurze veľakrát zdôrazňovaná i režimovou propagandou v jednoduchom slogane: Viedenská arbitráž Slovákov ako národ nikdy nezlomí, ba ešte väčšmi zomkne a posilní. Pilier viery v revíziu arbitráže mala garantovať „Božia spravodlivosť", ktorá v ľudáckom slovníku Slovákom dodávala silu trpieť a prežiť napriek „dejinnej nepriazni". Akcentovaná ústredná postava božskej en-

[16] Opozičné a odbojové kruhy stáli vo všeobecnosti na platforme úplnej revízie prvej Viedenskej arbitráže, t. j. obnovenia slovenských hraníc do stavu spred Mníchova, čo chceli dosiahnuť s pomocou mocností protihitlerovskej koalície.

[17] Podľa historika Istvána Janeka Maďarsko od myšlienky tzv. veľkej revízie definitívne upustilo po Malej vojne, keď si uvedomilo dve veci: Slováci z etnicky takmer rýdzo slovenských území k Maďarsku nechcú a Budapešť bude na akýkoľvek posun hraníc potrebovať nemecký súhlas. JANEK, István. Maďarské a slovenské revizionistické snahy a bilaterálne vzťahy v rokoch 1939 – 1940. In MITÁČ, Ján (ed.): *Juh Slovenska po Viedenskej arbitráži.* Bratislava : Ústav pamäti národa, 2011, s. 83. ISBN 978-80-89335-45-9. K myšlienke revízie bližšie pozri ZEIDLER, Miklós. *A revíziós gondolat.* Pozsony : Kalligram, 2009, 390 s. ISBN 978-80-8101-188-7. G. Ciano však v rozpore s týmto konštatovaním bol počas marcovej krízy roku 1939 stále presvedčený, že spoločným cieľom Poľska a Maďarska je spoločná štátna hranica – *„sen, ktorého sa nevzdajú"*. Začiatkom druhej polovice apríla 1939 dodal: *„K slovenskému problému – Maďarsko zaujme pozorovací postoj a nepodnikne nič, čo by nebolo v súlade s nemeckými želaniami"*. *Ciano's Diary 1939 – 1943*. Melbourne – London – Toronto : W. Heinemann, 1950, s. 43, 74.

[18] PEKÁR, Martin. Štátna ideológia a jej vplyv na charakter režimu. In FIAMOVÁ, Martina – HLAVINKA, Ján – SCHVARC, Michal (ed.). *Slovenský štát 1939 – 1945. Predstavy a realita.* Bratislava : Prodama – Historický ústav SAV, 2014, s. 148. ISBN 978-80-89396-32-0.

[19] Bližšie POLAKOVIČ, Štefan. *Slovenský národný socializmus (Ideové poznámky).* Bratislava : Generálny sekretariát HSĽS, 1941, s. 141-157.

[20] ČIERNA-LANTAYOVÁ, Dagmar. *Tradícia a dejiny. Vybrané otázky zo slovensko-maďarských a slovensko-ruských vzťahov (1934 – 1949).* Bratislava : Historický ústav SAV – Typoset Print, 2009, s. 39-40. ISBN 978-80-970302-0-9.

[21] HRUŠOVSKÝ, František. Cesta slovenských dejín k Slovenskej republike. In *Slovenská republika 1939 – 1949.* Whiting : J. J. Lach, 1949, s. 23.

tity v argumentácii HSĽS posväcovala všetky kroky režimu – veď napokon, ako sa opakovane vyjadril J. Tiso, božím výtvorom boli nacionalizmus i kresťanstvo.[22] Tisov režim tak dokázal z arbitrážnej traumy prostredníctvom inštrumentu obranného nacionalizmu produktívne vytiahnuť politický kapitál. Na pozadí protimaďarského vyhranenia vystaval v kolektívnom vedomí Slovákov imaginárne emocionálne puto a vybudoval v ňom konštrukt spoločne zdieľaného osudu národa *proti niekomu*, podobne ako ďalšie súdobé tzv. dynamické režimy.[23]

Dôsledky prvej Viedenskej arbitráže sa však neodrazili len v premenách mapy európskeho kontinentu, vo vývoji politického režimu na Slovensku a jeho ideologických vlásočníc. Arbitráž poznačila celý systém medzinárodných vzťahov, dovtedy platných zmlúv a paktov. Dotkla sa i tzv. Malej dohody a nastolila otázku udržania územnej integrity druhej krajiny „na rane" – Rumunského kráľovstva.

Viedenské rozhodnutie nemecko-talianskej komisie vyvolalo v Bukurešti odôvodnenú paniku. Rumunsko malo z pochopiteľných dôvodov eminentný záujem na udržaní stability versaillského systému. Arbitráž, aj s ohľadom na maďarsko-nemecké zbliženie v druhej polovici 30. rokov, ale neveštila pre Rumunsko nič dobré. Rumunská vláda sa po 2. novembri 1938 oprávnene obávala možných zmien hraníc v prospech svojich susedov. Na rozdiel od Československa sa sprvu cítila medzinárodnopoliticky silnejšia. Nádejala sa v neochvejnú podporu Francúzska a Veľkej Británie, ktoré by sa podľa očakávaní Bukurešti v prípade arbitrážneho riešenia problému sporných rumunsko-maďarských a rumunsko-bulharských hraníc postavili na stranu Rumunska.[24] Tzv. cik-cak politika Karola II. ale vo výslednom účtovaní nebola úspešná. Snaha kultivovať dobré vzťahy s Francúzskom a Veľkou Britániou a súčasne hľadať cestičky k spolupráci s Nemeckom nemohla byť vo vojnovom období korunovaná úspechom.[25] Paralelne s oslabením Francúzska v medzinárodnej politike po jeho kapitulácii v júni 1940 sa výrazne oslabovala aj pozícia Rumunska. Tým pádom sa automaticky otváral problém revízie hraníc so susediacimi štátmi. Z triumfujúcich veľmocí revíziu otvorene podporovalo len Taliansko, kým Nemecko hralo politiku „dvoch železiez v ohni" a až do júla 1940 sa nestavalo k maďarským územným požiadavkám jednoznačne zhovievavo.[26]

Na rozdiel od Slovenska, pre ktoré predstavovalo konštantnú hrozbu najmä Maďarsko, voči Rumunsku vznášali teritoriálne nároky i ďalší jeho susedia, obzvlášť Zväz sovietskych socialistických republík (ZSSR). Dialo sa tak vo veľmi nestabilnom období – veď len od pádu kabinetu Octaviana Gogu vo februári 1938 po nástup Iona Antonesca v septembri 1940 sa pri moci vystriedalo deväť vlád.[27] V atmosfére hlbokej krízy karolistického režimu

---

[22] JELINEK, Yeshayahu A. *The Parish Republic. Hlinka's Slovak People's Party*. Boulder : East European Quarterly, 1976, s. 81. ISBN 0-914710-01-9.

[23] GRIFFIN, Roger. *The Nature of Fascism.* London : Pinter, 1991, s. 48. ISBN 0-861871-12-X.

[24] BALOGH, Béni L. *The Second Vienna Award and the Hungarian-Romanian Relations 1940 – 1944*. Boulder : Social Sciences Monographs, 2011, s. 39-40. ISBN 978-0-88033-682-6.

[25] TREPTOW, Kurt W. (ed.). *Dějiny Rumunska*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2000, s. 309. ISBN 80-7106-348-7.

[26] BALOGH, ref. 24, s. 41.

[27] TREPTOW, ref. 25, s. 294. Pre porovnanie, medzi decembrom 1918 a februárom 1938 sa v Rumunsku vystriedalo 24 vládnych kabinetov, z ktorých len dva vydržali celé volebné obdobie (!). ZEMKO, Milan. Parlamentná demokracia a politický extrémizmus. Československo a iné nové štáty v mocensko-politických pomeroch medzivojnovej stredovýchodnej Európy. In BYSTRICKÝ, Valeri-

došlo k predohre druhej Viedenskej arbitráže – nútenému odstúpeniu severnej Bukoviny a Besarábie v prospech ZSSR.[28]

Rumunská vládna garnitúra, sledujúc eskalujúci maďarský a bulharský revizionizmus, si bola vedomá, že odtrhnutie severovýchodnej časti Rumunska nemusí byť poslednou stratou kráľovstva.[29] Hneď po prijatí sovietskeho ultimáta Karol II. dňa 28. júna 1940 v krajine nariadil všeobecnú mobilizáciu. Krajina žila vo všeobecnom očakávaní neodvrátiteľného ozbrojeného konfliktu s Maďarskom. Rumunská armáda sa rozostavila pozdĺž maďarsko-rumunskej hranice, pričom do inkriminovanej severnej Transylvánie, na ktorú si robilo nároky Maďarsko, boli odposlané posilňujúce vojenské jednotky. Rumunská tlač spustila proti svojmu severnému susedovi aktívnu kampaň. Vo vypätej situácii bolo Rumunsko odhodlané na vojnu.[30]

Militarizácia rumunskej verejnosti zo strany režimu mala omnoho emocionálnejšie korene než volania slovenskej vlády po návrate odstúpeného juhu Slovenska.[31] Oblasť severnej Transylvánie, ktorú Maďarsko anektovalo druhou Viedenskou arbitrážou z 30. augusta 1940,[32] spájali s Rumunskom ďaleko pevnejšie kultúrno-historické korene než Slovensko s etnicky prevažne maďarskými južnými okresmi, slovakizovanými zväčša až po roku 1918.[33] Z tohto hľadiska bolo pochopiteľné, že rumunská spoločnosť považovala arbitráž za

án – KOVÁČ, Dušan – PEŠEK, Jan et al. *Kľúčové problémy moderných slovenských dejín 1848 – 1992.* Bratislava : Veda, 2012, s. 167. ISBN 978-80-224-1223-0.

[28] A. Hitler nechcel podráždiť ZSSR (v zmysle paktu Ribbentrop – Molotov svojho vtedajšieho spojenca), a tak voči sovietskym územným požiadavkám nijako nenamietal. Naopak, Nemecko rumunskej vláde odporúčalo, aby Sovietom ustúpila a požadované územia im bez otáľania vydala. GILBERT, Martin. *Druhá světová válka. Úplná historie.* Praha : BB/art, 2006, s. 135. ISBN 80-7341-933-5.

[29] Obe spomenuté krajiny si robili ašpirácie na územia stratené v prospech Rumunska v prvých dvoch decéniách 20. storočia. Bulharsko malo záujem o južnú Dobrudžu, ktoré stratilo roku 1913 v dôsledku balkánskych vojen; Maďarsko zasa o Transylvániu, ktorú stratilo Trianonskou mierovou zmluvou roku 1920. BENNS, Lee F. *Europe 1939 to the Present.* New York : Appleton Century Crofts, 1971, s. 53. Veľké Rumunsko tak z hľadiska neskorších revizionistických ambícií susedných štátov čelilo rovnakému problému ako Československo – bolo mnohonárodnostným štátom, ktorý po demografickej stránke tvorili Rumuni len zo 70%. Okrem nich farebnú paletu národov a národností dotvárali Maďari, Bulhari, Tatári, Turci, Rómovia, Ukrajinci, Židia, Nemci a i. CRAMPTON, R. J. *Eastern Europe in the Twentieth Century.* London – New York : Routledge, 1995, s. 107. ISBN 0-415-05346-3.

[30] BALOGH, ref. 24, s. 55-56.

[31] Okrem straty občanov slovenskej národnosti bola prvá Viedenská arbitráž považovaná za katastrofu hlavne pre narušenie infraštruktúry a hospodárske straty. V jej dôsledku Slovensko prišlo o 38,8 % ornej pôdy najvyššej bonity. Ťažké straty zaznamenalo taktiež v oblasti ťažobného, kožiarskeho, tlačiarskeho, energetického a plynárenského priemyslu. SABOL, Miroslav. Impact of the Vienna Arbitration on Agriculture, Industry and Infrastructure in Southern Slovakia. In HUDEK, Adam et al.: *Overcoming the Old Borders. Beyond the Paradigm of Slovak National History.* Bratislava : Historický ústav SAV – Prodama, 2013, s. 126, 129. ISBN 978-80-89396-26-9. Mimoriadne senzitívne sa na Slovensku vnímalo aj odstúpenie Košíc – tradičného hospodárskeho, obchodného a kultúrneho centra východného Slovenska a z geostrategického hľadiska strata železničného spojenia s Podkarpatskou Rusou a spoločnej hranice so spojeneckým Rumunskom. DEÁK, Ladislav (ed.). *Viedenská arbitráž. 2. november 1938. Dokumenty I. (20. september – 2. november 1938).* Martin : Matica slovenská, 2002, s. 24. ISBN 80-7090-630-8.

[32] K pripojeniu južnej Dobrudže k Bulharsku došlo zakrátko na to, dňa 7. 9. 1940 Craiovskou zmluvou. CRAMPTON, ref. 29, s. 117.

[33] Ako zaujímavosť možno spomenúť, že volania po prisúdení rumunských území Maďarsku sa

národnú tragédiu. Na rozdiel od slovenskej vlády, garnitúra Karola II. mohla zo straty severných území viniť iba svoju diplomaciu. Prirodzeným dôsledkom druhej Viedenskej arbitráže bolo zmrazenie rumunsko-maďarských vzťahov na formálne minimum a z pohľadu rumunskej vnútornej politiky vybičovanie krízy do maxima. Autority vyzývali občanov, aby zachovali pokoj a poriadok a nedali rozčarovaniu vytrysknúť v preexponovanej podobe. Režim však nebol schopný udržať tieto prejavy na uzde a došlo k viacerým incidentom.[34] Arbitráž, považovaná za neslýchaný akt bezprávia, zároveň, podobne ako na Slovensku, oživila protimaďarské resentimenty z minulosti.

Na Slovensku sa druhá Viedenská arbitráž stretla s negatívnou odozvou. Osobite sa dotkla i dolnozemských Slovákov, žijúcich v odlúčených oblastiach (do Maďarska sa takto dostalo asi 17 tisíc Slovákov).[35] Slovenská vláda v arbitrážnom výsledku pozorovala zvýšenie geopolitickej sily Maďarska a neúspech vlastnej propagandy, udržiavajúcej obyvateľstvo v sústavnom pozitívnom presvedčení, že revízia viedenského verdiktu nie je vylúčená a Slovensko môže dostať svoje územia späť. Maďarský iredentizmus, vychádzajúci z národnosocialistickej zásady etnického princípu (*völkisch*), sa slovenskí vládni činitelia pokúšali dlhodobo otočiť vo svoj prospech. Premiér a minister zahraničných vecí Vojtech Tuka a minister vnútra Alexander Mach oboznámili v auguste 1940 vodcu maďarskej menšiny na Slovensku Jánosa Esterházyho s požiadavkou vrátiť Slovensku územie okolo Šurian a Levíc (cca 2500 km^2) so 140 tisíc obyvateľmi, etnicky zväčša slovenského pôvodu.[36] Ich odhad načasovania požiadaviek revízie prvej Viedenskej arbitráže bol však zásadne chybný – Nemecko o žiadnej, ani len kozmetickej oprave slovensko-maďarskej hranice v tom čase neuvažovalo. Na úrodnú pôdu nepadli ani Machove volania po recipročnej výmene obyvateľstva (Slováci z Dolnej zeme za Maďarov z okolia Nitry),[37] motivované Hitlerovými vyhláseniami o pripravovaných presídľovacích akciách.[38] V súvislosti so zmenou rumunských hraníc treba spomenúť tiež zaujímavú, no viac-menej kurióznu šuškanú propagandu, šírenú

objavovali aj na Slovensku. Počas Horthyho návštevy Košíc dňa 11. 11. 1938, kedy túto baštu východného Slovenska slávnostne prevzal pod maďarskú správu, sa z davu ozývali skandovania hesla „Späť Sedmohradsko“, ako aj hlasy za prinavrátenie Kluža Maďarsku. SCHVARC, HOLÁK, SCHRIFFL, ref. 9, dok. 114, s. 353.

34 BALOGH, ref. 24, s. 248-249.

35 JANEK, ref. 17, s. 104. Do Maďarska sa dostali dolnozemskí Slováci zo žúp Bihor, Salaj a Satu Mare. BAUEROVÁ, Jana. Počiatky zahraničnopolitickej spolupráce medzi Slovenskou republikou a Rumunským kráľovstvom (august 1939 – september 1940). In *Historický zborník*, roč. 24, 2014, č. 1 – 2, s. 72. ISBN 978-80-8128-122-8. Ako uvádza historik Miroslav Kmeť, pripojenie Sedmohradska k Maďarsku z 30. 8. 1940 znamenalo pre tam žijúcich dolnozemských Slovákov tvrdý úder. V nasledujúcom období museli znášať obmedzenia v národnom i politickom živote. V septembri 1940 boli slovenskí učitelia prinútení opustiť svoje miesta v školách. Maďarské úrady sa takisto snažili preťať bezprostredný kontakt slovenskej inteligencie so Slovákmi prekladaním jej príslušníkov na iné služobné miesta. KMEŤ, Miroslav. Rumunskí Slováci v historickom prierezе a na konci 2. svetovej vojny. In EDROIU, Nicolae – MÂRZA, Eva – SYRNÝ, Marek (ed.). *Udalosti 23. augusta 1944 v Rumunsku a Slovenské národné povstanie z 29. augusta 1944 (ich vplyv na oslobodenie Rumunska a Slovenska a na ukončenie druhej svetovej vojny)*. Banská Bystrica : Múzeum SNP, 2012, s. 103. ISBN 978-80-89514-08-3.

36 JANEK, ref. 17, s. 102-103.

37 HETÉNYI, ref. 3, s. 22-23.

38 LIPTÁK, Ľubomír. *2217 dní. Slovensko v čase druhej svetovej vojny.* Bratislava : Kalligram, 2011, s. 230. ISBN 978-80-8101-557-1.

na Slovensku v polovici roku 1940. Podľa jej „zaručených“ správ mala byť k ZSSR zakrátko po severnej Bukovine a Besarábii pripojená Karpatská Ukrajina a na to dokonca aj Slovensko.[39] Takéto plány však nemali racionálny základ a pravdepodobne boli len prianím v ilegalite pôsobiacej komunistickej strany.[40]

Na prelome augusta a septembra 1940 bolo zjavné, že kráľovská diktatúra Karola II. v Rumunsku sa zrúti. Kult monarchu, ktorého vládna propaganda vyzdvihovala ako záchrancu vlasti, predvídavého človeka a garanta národných ideálov,[41] dostával závažné rany. Schyľovalo sa nielen ku kráľovmu politickému pádu, ale aj ku transformácii režimu v dôsledku posledných udalostí. Radikalizovanie rumunskej spoločnosti a nutnosť nájdenia *modusu vivendi* s Nemeckom otváralo dvere politickému návratu extrémnych živlov. Tie už od začiatku 30. rokov predstavovala Légia archanjela Michala, resp. Železná garda. Horia Sima, po smrti Cornelia Z. Codreana jej nový líder, ktorý sa do Rumunska vrátil po krátkom vynútenom pobyte v nemeckom exile, prišiel do vlasti ovenčený aurou osoby, ktorá má úzke kontakty s Adolfom Hitlerom a ktorá môže Rumunsku výrazne napomôcť pri jeho integrácii do „Novej Európy“. Do H. Simu sa vkladali určité nádeje, že jeho blízkosť k Nemecku dokáže cez berlínske kontakty otupiť maďarský a bulharský revizionizmus. Boli to ale klamlivé očakávania.[42] H. Sima nepobudol vo vláde ani týždeň[43] a následne sa stiahol do akejsi polopozície voči Karolovi II. Predpokladal, že po sovietskych budú nasledovať bulharské a najmä maďarské územné požiadavky,[44] voči ktorým bude vláda Iona Gigurta bezmocná.

Nemci považovali Gigurtov kabinet za nespoľahlivý a presadzovali rekonštrukciu vlády okolo nacionalistu Gheorghea Brâtiana a legionárskeho hnutia. Hoci medzi G. Brâtianom a legionármi prebehli prvé rokovania, Brâtianovi spolupracovníci sa nakoniec rozhodli v spolupráci s extrémistickými legionármi nepokračovať.[45] V auguste 1940 bol pritom koaličný pakt Brâtianu – Sima veľmi aktuálny. Karol II. však odmietol legionárom prideliť strategické rezorty vo vláde a usiloval sa, aby nad štátom nezískali totálnu kontrolu. Legionárom sa päť ponúkaných ministerstiev málilo. Keďže pre svoje požiadavky nezískali podporu Ríše, ktorá mala pochybnosti o odbornej zdatnosti prípadného legionárskeho kabinetu, vládna kríza sa ďalej vyhrocovala.[46]

Kríza režimu vrcholila po tom, čo boli Rumunsku oznámené uznesenia druhej Viedenskej arbitráže. Vo Viedni bola rumunská delegácia na čele s Mihailom Manoilescom posta-

[39] LIPTÁK, ref. 38, s. 230- 231.

[40] K problematike pozri JABLONICKÝ, Jozef. *Samizdat o odboji 2. Štúdie a články.* Bratislava : Kalligram – Ústav slovenskej literatúry, 2006, s. 441-514. ISBN 80-7149-781-9.

[41] TREPTOW, ref. 25, s. 294.

[42] ȚIU, Ilarion. *Legionary Movement after Corneliu Codreanu: From the Dictatorship of King Carol II. to the Communist Regime (February 1938 – August 1944)*. Boulder : East European Monographs, 2010, s. 154. ISBN 978-08-80336-59-8.

[43] HITCHINS, Keith. *Rumania 1866 – 1947*. Oxford : Clarenton, 1994, s. 447. ISBN 0-19-822126-6.

[44] ȚIU, ref. 42, s. IX.

[45] ȚIU, ref. 42, s. 152-153.

[46] Nemecký veľvyslanec v Rumunsku Wilhelm Fabricius H. Simovi prízvukoval, že strategické rezorty nemôžu legionári zaujať dovtedy, kým nebudú mať kvalitne prepracovaný ekonomický program a patrične erudovaných kandidátov pre obsadenie ministerských pozícií. Hospodársky chaos bol tým posledným, čo by si Nemecko v Rumunsku ako plánovanej ropnej zásobárni želalo. ȚIU, ref. 42, s. 153-154.

vená pred hotovú vec. M. Manoilescu si do bývalého hlavného mesta Rakúska priviedol celý tím expertov a pokúšal sa vopred pripravený arbitrážny verdikt upraviť v prospech Rumunska. Miesto toho však dostal na výber len dve možnosti. Jednu zlú – akceptovať novú podobu hraníc a druhú ešte horšiu – vystaviť krajinu hrozbe vojny s Nemeckom, na ktorej bude participovať i Maďarsko.[47] V noci z 30. na 31. augusta 1940 v Bukurešti zasadala Štátna rada (*Consiliul de Coroanâ*)[48]. I. Gigurtu maďarské požiadavky striktne odmietal, pretože by, podľa jeho slov, vyústili do rozbitia „národnej jednoty a autority", pričom zachovanie územnej integrity Transylvánie pripodobnil k „pevnosti rumunského ľudu".[49] Počas zasadnutia Štátnej rady zdôraznil, že výsledky arbitráže sú horšie, než sa všeobecne očakávali a prerástli aj tie najpesimistickejšie predikcie.[50] Pre porovnanie, Rumunsko stratilo arbitrážou mnohonásobne viac než Slovensko – presne 42 243 km^2 územia a približne 2,6 milióna obyvateľov.[51] Takýto rezultát nemohol zostať bez politických dôsledkov.

Za danej situácie moc doslova ležala na zemi a otázkou bolo len to, kto sa odváži hodenú revolučnú vlajku pozdvihnúť. Adeptom číslo jeden na uchopenie moci v štáte bol H. Sima, ktorý po svojom oficiálnom zvolení do funkcie vodcu hnutia plánoval v krajine uskutočniť prevrat.[52] Simovo legionárske hnutie (podľa volieb roku 1937 tretie najsilnejšie politické zoskupenie v Rumunsku so ziskom vyše 15%) výsledky arbitráže rezolútne odmietalo. V atmosfére frustrácie z územného okliešťenia Rumunska sa dokonca objavili hlasy z okruhu Ilieho Gârneaţu a Radua Mironoviciho, aby Rumunsko uzavrelo spojenecký pakt so ZSSR a postavilo sa na odpor proti obsadeniu Transylvánie Maďarskom. Najpočetnejší prúd okolo H. Simu zastával vyčkávaciu pozíciu.[53]

Karolovi II. sa situácia začala vymykať z rúk. V Sibiu a Bukurešti boli usporiadané veľké demonštrácie s podporou legionárov, proti ktorým nasadil policajné sily. Za týchto okolností, vidiac neodvratný kolaps Karolovho režimu, sa H. Sima rozhodol udrieť. Ťažiskom prevratového plánu bolo vyvolať revolúciu v mestách, kde sa legionári tešili značnej podpore (Temešvár, Deva, Alba Iulia, Bukurešť, Brašov, Ploješť a pôvodne aj Kluž).[54] Legionárom sa pre revolúciu podarilo získať približne tisíc osôb. V deň vyhlásenia arbitrážneho rozsudku bol H. Sima na nemeckom veľvyslanectve, ale od W. Fabriciusa nedostal žiadnu podporu ani

---

47 HITCHINS, ref. 43, s. 449.

48 Štátna rada bola poradným orgánom rumunského kráľa. Vznikla v roku 1866 a až do roku 1938 mala iba neformálny charakter. Karol II. ju zoficiálnil až v Ústave z roku 1938 na dobu dvoch rokov. Rada zasadala v čase mimoriadnych udalostí celoštátneho významu.

49 BALOGH, ref. 24, s. 197-198. Je zaujímavé, že rovnako mystický význam Transylvánii pripisoval aj M. Horthy: *„... Maďarskému srdcu boli všetky územia zobraté Trianonskou zmluvou rovnako drahé. Ale jedno z nich, Transylvánia, malo zvláštne miesto... Transylvánia bola počas 450 rokov tureckej nadvlády ohniskom, kde bol plameň národného ducha udržiavaný nažive..."* HORTHY, Miklós. *Memoirs*. New York : R. Speller, 1957, s. 178.

50 BALOGH, ref. 24, s. 234-235.

51 Podľa odhadov rumunskej strany z roku 1940 nemali Maďari na odstúpenom území väčšinu (1 304 898 Rumunov – 968 371 Maďarov). Podľa maďarského sčítania z roku 1941 ho obývalo 1 380 500 Maďarov a 1 029 000 Rumunov podľa národnosti, resp. 1 344 000 Maďarov a 1 068 700 Rumunov podľa jazyka. HITCHINS, ref. 43, s. 450, 486. Porovnaj percentuálnu štatistiku podľa IRMANOVÁ, Eva. *Maďarsko a versaillský mírový systém.* Ústí nad Labem : Albis International, 2002, s. 310. ISBN 80-86067-62-9.

52 ŢIU, ref. 42, s. 154-155.

53 ŢIU, ref. 42, s. 155-156.

54 ŢIU, ref. 42, s. 156.

pokyn pre sformovanie nacionalisticko-legionárskej vlády. Tlak udalostí však k tomu jednoznačne spel. Dňa 1. septembra 1940 podpísal dokument, požadujúci Karolovu okamžitú abdikáciu. H. Sima v celej prevratovej akcii konal na vlastnú päsť. Nemeckých diplomatov oboznámil so svojím revolučným úmyslom a legionárskym propagandistom vydal príkaz obracať beztak vyhrotenú verejnú mienku ešte viac proti monarchovi. Diplomati H. Simu varovali, aby sa v akcii neprenáhlil; zároveň však o jeho zámeroch neinformovali Berlín včas a presne. Prevratová akcia bola naplánovaná na 21. hodinu dňa 3. septembra 1940.[55]

H. Sima odcestoval v prezlečení do Brašova, kde sa medzičasom sformovalo jadro teroristických legionárskych buniek v sile okolo 500 mužov. Hoci koncentračný bod legionárov bol vyzradený, armáda proti nim nezasiahla (zasiahla iba polícia a žandárstvo). Nepokoje sa však šírili i v ďalších mestách. V Konstanci sa niekoľko legionárov zhromaždilo na streche policajného veliteľstva a volalo z nej po zúčtovaní so „zradcami, zodpovednými za národnú katastrofu".[56] K menším ozbrojeným výtržnostiam došlo taktiež v Bukurešti, kde sa legionári usilovali prevziať kontrolu nad rádiovými vysielačmi a poštou.[57]

Revolučná atmosféra v rozsahu, ako si predstavoval H. Sima, však v Rumunsku neexplodovala. Legionári svojimi sabotážnymi akciami dokázali vyvolať v uliciach miest zmätok, ale nie priamo prinútiť Karola II. k rezignácii. Ozbrojené sily zostali verné vláde, no legionárske akcie predsa len spustenou lavínou demonštrácií čiastočne prispeli k definitívnej korózii karolistickému režimu. Memento posledných udalostí bolo príliš silné na to, aby kráľ dokázal pomery v krajine vrátiť do normálu. Karol II. v temer beznádejnej situácii poveril 4. septembra 1940 zostavením novej vlády generála I. Antonesca, prepusteného len pred troma dňami z internácie v kláštore. Kráľ od premiéra I. Antonesca očakával zahladenie nepokojov a skrotenie legionárskych ašpirácií, smerujúcich jednoznačne k povaleniu jeho režimu. Po upokojení legionárskych protestov v Brašove a Konstanci sa všetko zdalo byť pod kontrolou. Nová vlna nepokojov sa však zdvihla hneď 5. septembra 1940, keď v Bukurešti prepukli protesty, vedené legionármi, opätovne požadujúce kráľovo odstúpenie. Karol II., v zúfalej snahe udržať sa pri moci, vydal generálom I. Antonescovi a Dumitrovi Coroamovi pokyn nepokoje potlačiť, čo ale obaja dôstojníci odmietli. V dôsledku nových násilností v uliciach I. Antonescu požiadal kráľa, aby sa zriekol trónu v prospech syna, Michala I., považujúc takýto čin za jediné východisko z krízy.[58]

Dňa 6. septembra 1940 musel Karol II. abdikovať a na druhý deň utiecť z krajiny. O týždeň na to došlo k vyhláseniu národného legionárskeho štátu, ktorého režim mal počas jeho krátkeho trvania (september 1940 – január 1941) výrazné národnosocialistické prvky. Na jednej strane boli v Rumunsku prebudené protižidovské vášne, vystupňované do bukureštského pogromu počas legionárskej vzbury proti I. Antonescovi[59]. Na strane druhej bol chaos predošlých

[55] ȚIU, ref. 42, s. 157.

[56] ȚIU, ref. 42, s. 158.

[57] ȚIU, ref. 42, s. 159.

[58] ȚIU, ref. 42, s. 159-161.

[59] Legionársku vzburu I. Antonescu krvavo potlačil. Légia bola následne postavená mimo zákon, národný legionársky štát zrušený a nahradený pronemeckou, avšak typologicky nie národnosocialisticky orientovanou vojenskou diktatúrou. PAXTON, Robert O. *Anatomie fašismu.* Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2007, s. 115. ISBN 978-80-7106-811-2. Udalosti v Rumunsku mohli nabrať celkom iný spád, keby A. Hitler otvorene nesympatizoval s I. Antonescom. I. Antonescu *Führerovi* imponoval ako *„muž dobrej viery, ktorý je odhodlaný držať vedenie pevne v rukách a je pritom zásadovým nacionalistom"*. *Ciano's Diary 1939 – 1943*, s. 330-331. Naopak, legionárov považoval za *„ne-*

dní za cenu nastolenia vojenskej diktatúry konečne potlačený. Počas nasledujúcich necelých štyroch rokov Antonescovej vlády tvorila idea revízie druhej Viedenskej arbitráže – podobne ako v prípade slovenskej vlády – hlavný cieľ rumunskej zahraničnej politiky a jeden zo základných cieľov režimu, a to za akúkoľvek cenu.[60] Vidina hypotetickej revízie spájala myslenie všetkých rumunských politických elít bez ohľadu na ich farbu zajedno, včítane opozície pod Maniovým vedením. Idei opätovnej revízie boli podriadené všetky kroky Antonescovho režimu, usilujúceho sa získať si realizovanou politikou čo najdôvernejšiu nemeckú priazeň.[61]

Zatiaľ čo po stránke dopadu prvej, resp. druhej arbitráže na vnútropolitickú scénu na Slovensku a v Rumunsku sa vývoj uberal odlišnými vektormi, zaujímavé paralely sa pri komparatívnej analýze črtajú v oblasti postupu vo vojenskej politike, menovite v motivácii oboch štátov zapojiť sa do ťaženia proti ZSSR.

Slovensko ani Rumunsko nemalo so Sovietskym zväzom pred vypuknutím vojny vyložene zlé vzťahy napriek úplnej ideologickej protichodnosti režimov. Hoci ZSSR roku 1940 anektoval rumunské územia, ich prinavrátenie Antonescov režim nepovažoval oproti otázke severnej Transylvánie za *conditio sine qua non*.[62] I. Antonescu sa usiloval o výmenu rumunskej účasti vo východnom ťažení za revíziu druhej Viedenskej arbitráže. V tomto ohľade bol zásadový, čo sa mimochodom prejavilo v jeho negatívnom postoji k pripojeniu Podnesterska k Rumunsku, ktoré mu A. Hitler núkal ešte v lete 1941 ako kompenzačnú vojnovú korisť za stratené Sedmohradsko.[63]

S rovnakými pohnútkami vstupovalo do vojny proti ZSSR i Slovensko. Slovenská vláda dúfala, že priloženie ruky k porážke nepriateľa prispeje k prehodnoteniu nemeckého stanoviska voči hranici určenej 2. novembra 1938. Takáto taktika nebola novinkou – uplatnila sa napokon už počas vojny proti Poľsku na jeseň 1939, kedy slovenské prorežimné médiá rozpútali širokú kampaň v rozhlase a tlači za revíziu arbitráže.[64]

---

spoľahlivých a rojčivých chuligánov". BIDELEUX, R., JEFFRIES, I. *A History of Eastern Europe. Crisis and Change.* London – New York : Routledge, 1998, s. 488. ISBN 0-415-16112-6.

60 TILKOVSZKY, L. *Pál Teleki (1879 – 1941). A Biographical Sketch.* Budapest : Akad. K., 1974, s. 53. Počas audiencie I. Antonesca u Benita Mussoliniho a Galeazza Ciana v rímskom Palazzo Venezia si rumunský líder neodpustil poznámku, že viedenské rozhodnutie bolo uskutočnené *„na základe farebného papierika vytlačeného Maďarmi"*. G. Ciano na tento Antonescov komentár nereagoval, no neskôr si do denníkov poznačil: *„Nechcem s ním pokračovať v hádke, ale musím priznať, že počas rozhovorov so mnou ako s jedným z dvoch arbitrov nebol práve najzdvorilejší"*. *Ciano's Diary 1939 – 1943*, s. 306.

61 BALOGH, ref. 24, s. 250-251.

62 Rumunská vláda sa osobite obávala, že zapojenie krajiny do vojny proti ZSSR, do ktorej Rumunsko nasadilo omnoho väčšie sily než Maďarsko, môže perspektívne viesť k oslabeniu jeho obranyschopnosti voči prípadnej maďarskej agresii. TEJCHMAN, Miroslav. *Balkán ve válce a revoluci 1939 – 1945.* Praha : Karolinum, 2008, s. 337. ISBN 978-80-246-1374-1. K úsiliu Antonescovho režimu obnoviť Veľké Rumunsko spred roku 1940 a k súvislostiam rumunskej ingerencie v ťažení proti ZSSR pozri TEJCHMAN, ref. 62, s. 328-340. Rumunsko nasadilo do operácie „Barbarossa" 3. a 4. armádu v celkovej sile 14 divízií (1 tanková a 13 peších) a 8 brigád (5 peších a 3 jazdecké). Podľa oficiálnych údajov išlo spolu o 325 685 mužov, 201 tankov a 623 lietadiel. Boli to najväčšie počty zo všetkých armád zapojených nemeckých spojencov. MIČIANIK, Pavel. *Slovenská armáda v ťažení proti Sovietskemu zväzu I. (1941 – 1944). V operácii BARBAROSSA.* Banská Bystrica : Dali-BB 2007, s. 9. ISBN 978-80-89090-37-2.

63 TEJCHMAN, Miroslav. Rumunská okupace Transnistrie (1941 – 1944). In *Slovanský přehled*, roč. 83, 1997, č. 3, s. 295-306. ISSN 0037-6922.

64 HETÉNYI, ref. 3, s. 22.

Maďarský faktor sa stal nielen formatívnym komponentom režimov na vojnovom Slovensku a v Rumunsku, ale tiež mediátorom intenzívnejšieho zblíženia týchto štátov. Po vzniku samostatného Chorvátska v apríli 1941 sa v pozmenenej podobe fakticky obnovila nepísaná Malá dohoda z medzivojnového obdobia, namierená proti maďarskému revizionizmu.[65] Politické reprezentácie jednotlivých krajín sa vzájomne poloofičiálne povzbudzovali pri opätovnom vymáhaní území pripojených v rokoch 1938 – 1941 k Maďarsku. Rumunská podpora revízie slovensko-maďarských hraníc zvlášť zosilnela po druhej Viedenskej arbitráži. Podpredseda rumunskej vlády a minister zahraničných vecí Mihail Antonescu v rozhovoroch so slovenským vyslancom v Bukurešti Ivanom Mileczom sústavne vyjadroval znepokojenie nad maďarskými nárokmi a prihováral sa za živú rumunsko-slovenskú spoluprácu v oblasti zahraničnej politiky.[66] Niektorí rumunskí politici zachádzali ešte ďalej. H. Sima dokonca svojho času navrhoval, aby Slovensko od Maďarska žiadalo Karpatskú Ukrajinu, a tak získalo spoločnú hranicu s Rumunskom ako za čias prvej Československej republiky.[67]

Horthyho režim, naopak, vyvíjal sústredené úsilie, aby zabratie (česko)slovenských, rumunských a neskôr i juhoslovanských území propagandisticky zdôvodnil pred širokou svetovou verejnosťou, vrátane západných mocností. Pre tieto účely v Maďarsku pracovali viaceré vedecké ústavy, ktoré vypracovávali propagačné knižné práce, kartografické materiály, tendenčné geopolitické, ekonomické, historicko-demografické štúdie, zdôvodňujúce nárok Maďarska na pripojené územia. Bola to snaha oprieť maďarské politické požiadavky o vedecký podklad.[68] (Dodajme, že rovnako intenzívne úsilie vyvíjala aj rumunská protistrana).[69] Maďarská vládna reprezentácia považovala za bezpodmienečné morálne privilégium a zároveň povinnosť udržať Maďarov „zjednotených" po viedenských arbitrážach pokope v maďarskej vlasti, pretože, ako vo svojich memoároch napísal M. Horthy, *„naša obava o ich osud bola otázkou sebazáchovy; bez našej intervencie by sa podmienky, v akých žili, stávali čoraz viac a viac stiesňujúcimi"*.[70]

Horthyho pohľad reprezentuje, pravda, len jednu stranu mince. Takýmto prístupom Budapešť síce v mysliach „navrátených bratov a sestier" pestovala identitu fatalistickej priná-

---

[65] LIPTÁK, ref. 38, s. 248. Bližšie pozri TEJCHMAN, Miroslav. Slovensko-rumunsko-chorvatská spolupráce v letech druhé světové války a Maďarsko. In *Slovanský přehled*, roč. 78, 1992, č. 2, s. 158-170. ISSN 0037-6922. Malá dohoda ako systém bilaterálnych zmlúv medzi jej členmi mala v medzivojnovom období nesporný význam pri konzervovaní versaillského rozpoloženia Európy. Počas svojej existencie, ako napísal britský politológ John O. Crane, *„potvrdila svoju podstatnú životnosť a užitočnosť"*. Na druhej strane, už začiatkom 30. rokov upozorňoval na nedôverčivé hlasy, ktoré Malú dohodu odsudzovali na zánik, čo sa neskôr v dôsledku krachu versaillskej Európy naplnilo. CRANE, John O. *The Little Entente.* New York : Macmillan, 1931, s. 149- 150.

[66] ČIERNA-LANTAYOVÁ, ref. 20, s. 68.

[67] LIPTÁK, Ľubomír. *Slovensko v 20. storočí.* Bratislava : Vydavateľstvo politickej literatúry, 1968, s. 186.

[68] HETÉNYI, ref. 3, s. 24.

[69] Do „priemyslu" obhajoby rumunských nárokov na sporné územie Transylvánie boli vtiahnuté celé vedecké a akademické inštitúcie. Patrili medzi ne najmä historické inštitúcie a vedecké časopisy vychádzajúce v Bukurešti, Kráľovská nadácia pre literatúru a umenie, Ústav národnej histórie v Bukurešti a Iaşi, Univerzita v Kluži, Ústav národnej histórie v Kluži a Centrum pre transylvánske štúdie. Bližšie MÂRZA, Radu. *Romanian Historians and Propaganda (1914 – 1946). The Case of Transylvania*. Bratislava : AEP Press, 2014, 171 s. ISBN 978-80-89678-06-8

[70] HORTHY, ref. 49, s. 172.

ležitosti k historickej vlasti,[71] ale pritom vytvárala prirodzený odpor nemaďarských národov Maďarského kráľovstva voči svojej politike a averzný reflex okolitých nemaďarských štátov, najmä Slovenska, Rumunska a Chorvátska. Tzv. svätoštefanský koncept obnovujúceho sa Veľkého Maďarska (tolerantný kresťanský štát rôznorodých národov pod patronátom Maďarov), presadzovaný oficiálne premiérom Pálom Telekim,[72] by možno v radoch národnostných menšín časom našiel pochopenie, keby naň od samého počiatku nezanevrela samotná budapeštianska vláda.

Na záver v spojitosti s maďarským faktorom jeden paradoxný postreh. Najradikálnejšie politické sily, ktoré po istú dobu tvorili vládnu zložku režimov na Slovensku a v Rumunsku, prechovávali k iredentizmu krajne kritický postoj. Nepomerne pozitívnejší vzťah pestovali k svojej „duchovnej sestre", maďarskej Strane šípových krížov (*Nyilaskeresztes Párt* – NYKP) a jej vodcovi Ferencovi Szálasimu, čo otvára otázku, do akej miery (a či vôbec) bol pre tieto „deti Novej Európy" prednejší národný záujem alebo skôr transnacionálna esencia národného socializmu. V súvislosti s udalosťami v Rumunsku zo začiatku septembra 1940 sa zachovali hlásenia o tom, ako príslušníci Hlinkovej gardy v Bratislave rozdávali letáky s textom *„Chceme všetko, čo nám patrí. Nech žije Železná garda, Antonescu, Szálasi! Všetko späť!"*[73] Paradoxnú oporu vo svojich maďarských druhoch videli aj rumunskí legionári počas prenasledovania Antonescovým režimom po neúspešnom prevrate v januári 1941, kedy sa Maďarsko stalo útočiskom viacerých politických utečencov z ich radov. Niektorým legionárom, ktorí vedeli po maďarsky, bola dokonca ponúknutá možnosť pracovať v štruktúrach NYKP v severnej Transylvánii.[74] Je to o to komickejšie, že Szálasiho hungaristická ideológia, ktorú chcel po prevzatí moci presadiť v praxi, s existenciou samostatného Slovenska ani Rumunska v ich vtedajšej podobe vôbec nepočítala. Národy, združené na princípe konnacionalizmu v tzv. Karpatsko-dunajskej vlasti (*Karpat-Duna Nagyháza*), mali svorne pod vedením Maďarov ako kultúrne najvyspelejšieho národa spolunažívať v štáte, územne prevyšujúcom rozlohu Uhorska spred roku 1918 a prekonať tak podľa F. Szálasiho nefunkčnú štruktúru versaillskej Európy.[75] Ktovie, či by gardisti a legionári prechovávali k NYKP také sympatie, keby si podrobnejšie preštudovali Szálasiho ideovo-programový spis *Út és Cél*…[76]

---

[71] Je pozoruhodné, že takto osudovo zväčša svoju štátnu prináležitosť nechápali ani samotní Maďari žijúci mimo územia Trianonského Maďarska. Historik a hungarológ Carlile A. Macartney, ktorý v 30. rokoch absolvoval študijnú cestu po Československu, si poznamenal paradoxný, no frekventovaný postoj Maďarov z južného Slovenska ohľadom ich identifikácie s ČSR, resp. „materskou krajinou": *„Radšej sme pod Čechmi, než by sme mali byť súčasťou Maďarska, no pokiaľ by prišlo k hlasovaniu, zvolili by sme si Maďarsko"*. C. A. Macartney odhadol, že takto by sa rozhodlo približne 70 %, pričom by veľa záležalo od aktuálnej situácie vo svete a od režimu v Maďarsku. MACARTNEY, Carlile A. *Hungary and Her Successors. The Treaty of Trianon and Its Consequences*. Oxford : Oxford University Press, 1965, s. 183.

[72] TILKOVSZKY, ref. 60, s. 45.

[73] LIPTÁK, ref. 38, s. 235-236.

[74] ȚIU, ref. 42, s. 245.

[75] PAYNE, Stanley G. *A History of Fascism 1914 – 45*. Madison : University of Wisconsin Press, 1995, s. 272. ISBN 0-299-14870-X.

[76] K problematike bližšie pozri PAKSA, Rudolf. *Szálasi Ferenc és a hungarizmus*. Budapest : Jaffa Kiadó, 2013, 254 s. ISBN 978-61-55235-55-9.

***

Otvorený stúpenec maďarského revizionizmu Benito Mussolini sa vo svojom prejave dňa 5. júna 1928 vyjadril, že mierové zmluvy nie sú večné ani dokonalé.[77] Už vývoj o desaťročie neskôr, na ktorom taliansky *Duce* aktívne participoval, mu dal za pravdu. Územná expanzia Maďarského kráľovstva v rokoch 1938, resp. 1940 na úkor Slovenska a Rumunska potvrdila starú zásadu *rebus sic stantibus*, platnú pri vytyčovaní hraníc medzi dvoma štátmi odjakživa. Prvá a druhá Viedenská arbitráž hlboko poznačili slovensko-maďarské a rumunsko-maďarské vzťahy a výrazne ovplyvnili aj profil režimov v krajinách postihnutých arbitrážou. Zatiaľ čo prvá Viedenská arbitráž kreditu slovenskej vlády nijako neuškodila, ba, naopak, jej nepriamo napomohla svoju moc stabilizovať, druhá Viedenská arbitráž sa v Rumunsku podpísala nielen pod kolaps vlády, ale tiež pod pád celého režimu v jeho vtedajšej podobe. Memento národnej traumy vyvolávalo u politických garnitúr oboch štátov niekedy otvorenejšiu, niekedy podvedomú túžbu po revanši. Tá v kontexte vývoja na Slovensku a v Rumunsku nadobúdala špecifické, ale i analogické podoby a podstatne sa premietala do vnútropolitických, zahraničnopolitických i ideologických aspektov vývoja ich režimov vo vojnovom období.

A. HRUBOŇ: DIE WIENER SCHIEDSSPRÜCHE ALS BESTIMMUNGSGRÖSSEN DER POLITISCHEN REGIME IN DER SLOWAKEI UND IN RUMÄNIEN WÄHREND DES ZWEITEN WELTKRIEGS (VERSUCH UM EINE ANALYSE VON GEGENSEITIGEN PARALLELEN UND SPEZIFIKA)

Der vorliegende, aus methodischer Sicht komparativ gefasste Beitrag behandelt den Einfluss der zwei Wiener Schiedssprüche auf die Entwicklungsdynamik der politischen Regime in der Slowakei und in Rumänien im Zweiten Weltkrieg. Analysiert werden die Parallelen und Spezifika in der Entwicklung der Regime in den beiden Ländern mit besonderer Berücksichtigung der politischen Linie. Ebenfalls erwähnt werden die psychologischen Auswirkungen von umfangreichen Gebietsverlusten zugunsten Ungarns, deren Ausdruck im propagandistischen Diskurs und in der Denkweise der breiten Öffentlichkeit im Kontext der slowakisch-ungarischen, rumänisch-ungarischen und slowakisch-rumänischen Beziehungen. Der Erste Wiener Schiedsspruch konnte dem Ansehen der slowakischen autonomen Regierung keinen ernstzunehmenden Schaden zufügen, ganz im Gegenteil – er trug mit dazu bei, dass sie ihre Machtstellung nach der Erklärung der slowakischen Autonomie am 6. Oktober 1938 sogar stabilisieren konnte. Der Zweite Wiener Schiedsspruch hingegen führte in Rumänien nicht nur zum Zusammensturz der Regierung, sondern zum Niedergang des gesamten Regimes in seiner damaligen Form. Der Mahnruf des nationalen Trauma-Erlebnisses rief in den Reihen der politischen Machthaber in beiden Ländern ein manchmal offen formuliertes, manchmal ein eher unterbewusstes Verlangen nach Revanche, die im gesellschaftlich-politischen Kontext in der Slowakei und in Rumänien nicht nur besondere, sondern auch analogische Gestalten annahm und sich entscheidend in den innenpolitischen, außenpolitischen und ideologischen Aspekten der Tendenzen der jeweiligen Regime Ende der 1930er und in der ersten Hälfte der 1940er Jahre auswirkte.

[77] MILZA, Pierre. *Mussolini.* Praha : Volvox Globator, 2013, s. 416-417. ISBN 978-80-7207-894-3.

AUTORI ČÍSLA

Mgr. Marek MEŠKO, M.A, PhD., Filozofická fakulta Masarykovy Univerzity, Ústav klasických studií Arna Nováka 1, 602 00 Brno Česká republika

PhDr. Ľudovít HALLON, CSc., Historický ústav SAV, Klemensova 19, 813 64 Bratislava

JUDr. Jaroslav KOZOLKA, Generálna prokuratúra SR, Štúrova 2, 812 85 Bratislava

Mgr. Alex MASKALÍK, PhD., Vojenský historický ústav, Krajná 27, 821 04 Bratislava

PhDr. Anton HRUBOŇ, PhD., Filozofická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, Tajovského 51, 974 01 Banská Bystrica

Mgr. Jana ZAŤKOVÁ, PhD., Vojenský historický ústav, Krajná 27, 821 04 Bratislava

Ing. Ľudovít VOLÁRIK, Ústredná vojenská nemocnica SNP Ružomberok – FN, Gen. Miloša Vesela 21, 034 26 Ružomberok

PhDr. Peter ŠUMICHRAST, PhD., Vojenský historický ústav, Krajná 27, 821 04 Bratislava

Vojenská história 4/2015

Časopis pre vojenskú históriu, múzejníctvo a archívnictvo

Vydáva Vojenský historický ústav v Bratislave
v spolupráci s Ministerstvom obrany SR

Editor a šéfredaktor: plk. Mgr. Miloslav Čaplovič, PhD.
Výkonná redaktorka: Mgr. Mária Stanová
Kontaktná adresa: redakciavh@gmail.com

Grafická úprava: Mgr. Martin Vydra – VYDRA & SYN

Redakčná rada: doc. PhDr. Vladimír Segeš, PhD. (predseda), PhDr. Vojtech Dangl, CSc. (podpredseda), PhDr. Igor Baka, PhD., PhDr. Valerián Bystrický, DrSc., PhDr. František Cséfalvay, CSc., PhDr. Viliam Čičaj, CSc., PhDr. Igor Graus, PhD., Mgr. Peter Chorvát, PhD., Mgr. Peter Kralčák, PhD., PhDr. Slavomír Michálek, DrSc., pplk. v zál. PhDr. Peter Šumichrast, PhD., doc. PhDr. Pavol Valachovič, CSc., Mgr. Milan Vanga.
Medzinárodný redakčný kruh: pplk. Dr. Tibor Balla (Budapest), Dr. István Janek, PhD. (Budapest), PhDr. Michal Lukeš, PhD. (Praha), Mgr. Mateusz Gniazdowski, PhD. (Warszawa), Dr. László Szarka, CSc. (Budapest), PhDr. Jiří Rajlich (Praha), Harold E. Raugh, Jr., PhD., (Washington), PhD. Dr. Martin Zůckert (München)

Vychádza štyrikrát ročne.
Rozširuje: Vojenský historický ústav, Krajná 27, 821 04 Bratislava
Fax: + 421/2/48207719

Schválené do tlače dňa: 9. novembra 2015
EV734/08
IČO vydavateľa: 00309591
Nepredajné
ISSN 1335-3314
Tlač: HSa MO SR, OdVČ, PoO, Kutuzovova 8, Bratislava

Na obálke: Fotografia približuje sochu čs. vojaka v predpolí Pamätníka čs. armádneho zboru od akademického sochára Jana Adolfa Viteka z r. 1949; umelecká kópia bola po desaťročiach znovu osadená na pamätníku a vojnovom cintoríne na Dukle v októbri 2014.

www.vhu.sk

Z OBSAHU ČASOPISU

Marek MEŠKO, *Byzantská armáda a loďstvo v 11. storočí pred nástupom dynastie Komnénovcov (1081)*

Ľudovít HALLON, *Slovensko-nemecké projekty strategických cestných ťahov na Slovensku v rokoch 1939 – 1941*

Jaroslav KOZOLKA, *Vysoká vojenná škola 1940 – 1945. II. časť*

Alex MASKALÍK, *Vznik tzv. slovenskej otázky v čs. armáde a základné východiská jej riešenia*

Anton HRUBOŇ, *Viedenské arbitráže ako determinanty politických režimov na Slovensku a v Rumunsku v období druhej svetovej vojny (pokus o analýzu paralel a špecifík)*

Jana ZAŤKOVÁ, *Vypálenie Zborova v roku 1915 v archívnych dokumentoch*

Ľudovít VOLÁRIK, *Vojenská nemocnica v Ružomberku v rokoch 1914 – 1945*

Peter ŠUMICHRAST, *Študijný pobyt slovenských letcov v leteckej škole nemeckej Luftwaffe v Briegu (1940)*

Recenzie
Anotácie, glosy
Kronika

ISSN 1335-3314